

Sanjari i znanstvenici

Zbornik u čast 70-godišnjice rođenja Branke Brlenić-Vujić

IZDAVAČ
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera

ZA IZDAVAČA
Ana Pintarić

RECENZENTI
akademik Dubravko Jelčić
prof. dr. sc. Ljiljana Kolenić
izv. prof. dr. sc. Milica Lukić
doc. sr. sc. Kristina Peternai Andrić

TEHNIČKA OBRADA
Ivan Nećak

KOREKTURA
Ivana Buljubašić
Marica Liović

TISAK
Filozofski fakultet, Osijek

NAKLADA
200 primjeraka

ISBN

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice pod brojem

SVEUČILIŠTE
JOSIPA JURJA
STROSSMAYERA
U OSIJEKU

FILOZOFSKI
FAKULTET

SANJARI I ZNANSTVENICI

Zbornik radova u čast 70-godišnjice rođenja Branke Brlenić-Vujić

Priredila

Marica Liović

Osijek, listopad 2012.

Sadržaj

Luko Paljetak: Korak po korak	9
Predgovor	11

Umjetnički radovi

Ante Stamać: Crni leptir, demon rečenice	15
Branimir Bošnjak: Pjesma o neumornom svijetu (<i>Branki Brlenić-Vujić</i>) ..	17
Josip Cvenić: Galaktički rondo	19
Zapis na pijesku	21
Anđelko Mrkonjić: Pročišćenje	23
Od obloga ljepote	24
Boris Senker: Senka Borsi, 5 domaćih žena-(seks)bombi	25
Milorad Stojević: Meki uvez (<i>Branki Brlenić-Vujić</i>)	37
Ivana Šojat Kuči: Kraj	39

Radovi o životu i radu prof. dr. sc. Branke Brlenić-Vujić

Stanislav Marijanović: Na izvorima koji zrače	47
Goran Rem: Signal književnoznanstvenog identiteta Branke Brlenić- -Vujić: u strukturi subjekta oblažućih stranica autoričina knjigovnog opusa stanuje i komunikativna <i>prispodoba</i> teorije književnosti, svjetske književnosti i kroatistike	51
Muris Bajramović: Književna kritika i esejistika Branke Brlenić-Vujić ..	61
Sanja Jukić: Višeglasje i izražajnost metajezika Branke Brlenić-Vujić ..	71

Radovi iz književnost

Viktor Žmegač: Duh bečke moderne	83
Anica Bilić: Dekonstrukcija biblijskog kanona i moderna intertekstualnost u pjesničkoj zbirci <i>Psovka</i> Janka Polića Kamova	91
Ivan Bošković: Mediteranski imaginarij pjesničkog zavičaja Petra Gudelja	101
Mirna Brkić Vučina: Paremiološko blago u Raosovim <i>Prosjacima i sinovima</i>	169

Dubravka Brunčić: Badalić i Byron: Engleski intertekst pjesništva Huge Badalića	187
Iva Drozdek – Željko Uvanović: I vampiri (i vampirice) samo su ljudi. O pozitivnom vampirskom <i>sympathy turn</i> -u u književnosti i popularnoj kulturi	207
Darija Glibić – Željko Uvanović: Naturalistički i neoromantički ženski likovi u odabranim dramama Gerharta Hauptmanna	221
Jasna Horvat – Nives Tomašević: Uvodna razmatranja o Bibliji i postmodernističkim postupcima u književnosti	241
Tatjana Ileš: Dioklecijan i/ili Dioklo u romanu Veljka Barbierija <i>Ja Dioklo, Jupitrov sin</i>	255
Vladimir Jelkić: Lirski subjekt i filozofija povijesti	267
Anđelko Mrkonjić: Motiv sjene u likovnom i književnom tekstu	289
Šimun Musa: Što može oluja potonulaj barci (O Vučićevićevoj lirici) ..	309
Vlado Obad: Utopijska stremljenja njemačkog dramskog ekspresionizma	323
Kristina Peternai Andrić – Zvonimir Glavaš: Vampirsko razotkrivanje. O učinku prvog lica jednine u vampirskoj pripovijesti	349
Ružica Pšihistal: Vrt i duša u Marulićevoj <i>Suzani</i> : od deskripcije do alegorije	367
Helena Sablić Tomić: Osječka kroatistička škola na Danima Hvarskog kazališta	389
Sonja Smojver – Marica Liović: Groteskni elementi u pripovijetkama Brune Schulza	303
Boris Škvorc: Pričanje povijesti književnosti iz perspektive interpretacije/falsifikacije perioda i pis(a)ca: interpretacija kao doprinos re/konstrukciji kanonâ	413
Krešimir Šimić: Još jednom o Držićevu plagijarizmu u <i>Tireni</i>	449
Ivan Trojan: Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku. Rekonstrukcija utemeljenja	473

Radovi iz jezika

Mario Brdar: Adjective reduplication and diagrammatic iconicity	489
Sanda Ham: Bilješke o hrvatskom jeziku 19. st. u Jagićevoj staroslavenskoj gramatici	515
Vladimir Karabalić: Gramatika dijaloga s primjerima primjene na analizu dijaloga u književnom djelu	529

Milica Lukić – Vera Blažević Krezić: Novi život glagoljice (Na primjeru lingvostilističke analize intermedijalne zbirke Svečanost glagoljice)	547
Jadranka Mlikota: Sklonidbeni sustav imenica u djelu Istina katolicsanska Antuna Bačića	575
Ljiljana Šarić: Korpusno istraživanje koncepta sreće: neki preliminarni rezultati	597
Goran Tanacković Feletar – Branimir Belaj: O nekim općim konceptualnim i semantičkim odredbama subjekta u hrvatskom jeziku	625
Ljudmila Pavlovna Vasiljeva – Ninoslav Radaković: Litavsko- -slavenske leksičke i frazeološke paralele (na primjeru južnoslavenskih jezika)	657

Radovi iz ostalih znanstvenih područja

Ivan Balta: Koalicija na vlasti u Slavoniji pred Prvi svjetski rat	673
Josip Vrbošić: Stranačko organiziranje i ustavnopravni život u BiH te njegova refleksija u osječkom dnevniku Narodna obrana	689

Studentski radovi

Ivana Buljubašić: Recikliranje faksije kroz fikciju: Osijek u <i>Bizariju</i> ...	707
Tamara Damjanović: Lirski subjekt u prostoru Andrićeva pjesništva	725
Ana Handal: Legenda o svetom Franji	735
Luka Matić: Prolegomena za istraživanje mitske ontologije i utopijskog mišljenja u Andrićevu romanu <i>Na Drini ćuprija</i>	743
Tijana Pavliček: <i>Znakovi pored puta</i> – osobno i javno	769
Ana-Marija Posavec: Alija Đerzelez kao demonski junak	783
Lucija Saulić: <i>Na Drini ćuprija</i> – granica, most identitet	797
Sonja Smojver: Schopenhauerovsko u Andrićevu lirskom subjektu	809
Dejan Varga: Konstrukcija i dekonstrukcija lika Mustafe Madžara	815
Ivana Vitić: <i>Travnička hronika</i> kao vizija međukulturnog i međucivilizacijskog dijaloga	829
Jurica Vuco: <i>Travnička hronika</i> : Andrićeva priča o narodu	841
<i>Summary</i>	853
<i>Kazalo imena</i>	855

IVANA BULJUBAŠIĆ

studentica III. godine studija Hrvatskog jezika i književnosti
Filozofskoga fakulteta u Osijeku

UDK 821.163.42.09 Horvat, J.-31

Recikliranje faksije kroz fikciju: Osijek u *Bizariju*

*Povijest, kako ne bi bila dvosmislena ili sporna,
mora počivati na činjenicama, a ne na mišljenjima.*
John Emerich Edward Dalberg-Acton, *Lectures on
Modern History*, 1906., str. 21.

U radu se analizira roman *Bizarij* – još jedan u nizu suvremenih historiografskih romana hrvatske književnice Jasne Horvat. Riječ je o romanu koji baca novo svjetlo na dosadašnje pojavljivanje grada Osijeka u književnim tekstovima. U romanu se događa iznovljeno promatranje samog grada Osijeka, odnosno, njegovih sugrađana, posjetitelja ili prolaznika.

Zaigrani um Isabelle von Habsburg miješa fikciju i faksiju i tako svojom osebujnom fantazmagorijom povezuje ostale priče/ likove. Pripovjedači svake od preostalih četrnaest priča opisuju grad iz perspektive svoje osobne bizarnosti. Na taj način povijest grada osvjetljuje se kroz glasove onih pojedinaca koji su ili životom ili pripovjednim tonom dovoljno bizarni da bi ostvarili pravo na priču. Prikazujući manje poznate činjenice o gradu, Jasna Horvat postmodernističkim postupcima pisanja reciklira povijest grada. Roman *Bizarij* primjer je hibridnog teksta u kojemu su ispriповijedani događaji obilježeni u podjednako mjeri i fantazmagorijom i konkretnim dokumentima (povijesnim izvorima, ovjerenim datumima te podacima). Koristeći se elementima faksije oblikovane kroz fikciju, književnica je sustavno reciklirala dvije tisuće godina dugu povijest grada Osijeka. Gramatički kôd konceptualne izgradnje romana na poseban je način (de)mistificirao dvije povijesti – povijest grada i osobnu povi-

jest svakog od izabranih glavnih likova. S obzirom na to, može se reći da je *Bizarij* svojevrsan roman-dokumentarij nastao na gramatičkom konceptu 'vezanosti' za glavni lik (grad Osijek) i 'fantazmagoričnoj' literarizaciji povijesne građe – bilo da je riječ o likovima/pripovjedačima, bilo da je riječ o samom gradu Osijeku.

Ključne riječi: *Bizarij*, Jasna Horvat, postmodernistički roman, historiografska fikcija, recikliranje povijesti

Uvod

U ovome radu roman *Bizarij*, posvećen gradu Osijeku, njegovoj 200. obljetnici ustoličenja i proglašenja slobodnim i kraljevskim gradom, posvećen Andizetima, Mursensesima, Essekerima te Osječanima, njegovim stanovnicima, promatra se kao povijesni roman, pri čemu se koriste istoznačnice za specifičan pristup povijesnom romanu kakav pronalazimo i kod Horvat – novopovijesni roman i historiografska fikcija. *Bizarij* korespondira s najjednostavnijom i najustaljenijom definicijom povijesnog romana kao teksta koji je smješten u određeno povijesno razdoblje te preko njega nastoji prenijeti duh, običaje i društvene uvjete prošlih vremena što realnije, detaljnije i vjernije s obzirom na povijesne činjenice i dokumente (Kuiper, 2012: 33). U radu će se za roman *Bizarij* koristiti termin historiografska fikcija koji potvrđuje postmodernističku filozofiju u suvremenim romanima povijesne tematike. U prilog povijesne tematike kod Horvatice govori i veći dio njezina književnoga rada obilježen upravo povijesnim pričama kojima književnica pokušava (re)interpretirati i reciklirati hrvatsku kulturnu i povijesnu baštinu.¹ Književnica je u romanu *Bizarij* ponudila više razina mogućih iščitavanja i proučavanja – od konceptualnih, dokumentarističkih, fantastičarskih i pripovjedačkih. Premda se u ovome radu ne će moći obuhvatiti svi elementi analize romana *Bizarij*, detaljnije će se analizirati neke od ponuđenih razina, ponajprije historiografska fikcija kao žanrovska odrednica romana te povijesna dokumentiranost

¹ Romanu *Bizarij* prethodi povijesni roman *Az* (Naklada Ljevak, 2009) koji tematizira život Konstantina Filozofa kroz staro slavensko i hrvatsko pismo glagoljicu kao dio hrvatskog nacionalnog identiteta i pisane tradicije. Iste su godine objavljeni i dječji roman *Krijesnici* (Algoritam, 2009) u kojemu književnica oživljava staro-hrvatsku i slavensku mitologiju. Potonja se tematizira i u zbirci priča za djecu *Alemperkina kazivanja* (Naklada Ljevak, 2005) te u knjizi dviju dramatizacija *Izgubljena vila* (Matica hrvatska, 2002).

kroz recikliranje, drugim riječima, recikliranje povijesnih dokumenata njihovim ugrađivanjem u književni tekst.

U razmatranju historiografske fikcije kao žanrovske odrednice romana *Bizarij* promišljat će se prijedpor oko fikcije i faksije te naređenost fikcije koju je književnica ostvarila na dva načina: konceptualizacijom teksta i antropomorfizacijom neživih likova. Konceptualizacija književnog teksta razmatrat će se na trima razinama: s obzirom na gramatički kôd pripovjednih i povijesnih razdoblja, prema uporabi fantazmagoričnosti i s obzirom na težnju za ostvarenjem rodne simetrije sugeriranoj osobnim imenom koje se nalazi u nazivu svakog pojedinačnog poglavlja. Antropomorfizacija neživih likova razvidna je u dvama likovima: pripovjednom glasu kuće Lekićâ i samom gradu Osijeku.

Drugi dio rada bavi se recikliranjem povijesnih dokumenata i njihovim ugrađivanjem u književni tekst. Tu će se elaborirati funkcija navođenja povijesno ovjerenih istina kao datuma, rekonstruiranje događaja preko fotografija i slika, rekonstruiranje događaja preko pisama i dnevnčkih zapisa te drugi postupci povijesne ovjere.

1. Historiografska fikcija kao žanrovska odrednica romana Bizarij

Kako bi se o određenom djelu moglo uspješno raspravljati, ponajprije ga je potrebno pokušati odrediti žanrovski. Kada se kaže 'pokušati odrediti žanrovski' misli se na sve one prijedpore, poput onog koji govori o fikciji ili faksiji u historiografsko-fiksijskom romanu, a koje je donio postmodernizam kao stilska formacija. Unatoč prijedporima oko fikcije i faksije, roman *Bizarij* razmatrat će se u kontekstu istih te pokušati razlučiti status koji u tekstu ima fikcija u odnosu na faksiju.

1.1. Prijedor oko fikcije i faksije

Premda se fikcija čini jasno razdijeljenom od faksije, postmodernistička književna koncepcija te dvije pojavnosti razlaže i sustavno promišlja. Tako, primjerice, Hutcheon navodi da se u postmodernističkom romanu konvencije i fikcije i historiografije istodobno (zlo)koriste, ugrađuju i potkopavaju, ustvrđuju i poništavaju (Hutcheon, 1989: 5). Prema istoj autorici dvostruka priroda (književna/povijesna)

ove intertekstualne parodije jedan je od glavnih načina kojim se ta paradoksalnost postmodernizma tekstualno upisuje (isto: 4).

Postmodernistički postupci pisanja tekstu dopuštaju korištenja fankcije i fikcije, odnosno pomicanja i brisanja njihovih jasnih granica. Time oni 'kamufliraju' te granice, a u tekstu interpretirani povijesni dokumenti izjednačavaju se u svojoj istinitosti s književno-fikcijski oblikovanom riječi. Tako književni tekstovi, primjerice, povijesni romani, postaju gotovo relevantni kao i sami povijesni izvori. Takvim smještanjem historiografskog teksta u književni diskurs fikcija postaje nadređena fankciji, a s obzirom na pomicanje granica može se smatrati da tekst nije ni povijesno ni književno vjerodostojan, a historiografski iskazi u njemu ne moraju imati ovjerenost i potvrdu svojih iskaza jer je točnost ili istinitost detalja zapravo nevažna (Pternai, 2005: 120). Paradoks prikazivanja fiktivnog/povijesnog, posebnog/općeg te sadašnjosti/prošlosti vodi sukobu bez pravog rješenja jer 'postmodernistički književni kanon' ne razrješava ni jednu stranu navedenih dihotomija, ali je više nego spreman iskoristiti obje (Hutcheon, 1988: 106). Time postmodernistička veza književne proze i povijesti biva još kompleksnija, a historiografska (meta)fikcija djeluje s namjerom da se smjesti u povijesni diskurs ne odustajući od svog razlikovanja u odnosu na fikciju (Hutcheon, 1989: 4).

U romanu *Bizarij* korištene su brojne historiografske činjenice iznimno dugog vremenskog razdoblja u trajanju od dvije tisuće godina. Te historiografske činjenice, tj. nefiktivna građa vezana uz povijest Osijeka kreira fiktivnu geometriju jednog grada i jednog teksta (Kos-Lajtman, 2010b: 227). Neprijepornost prisutnosti nefiktivne građe ogleda se kroz *Kazalo likova* na kraju knjige. U njemu su predstavljene kratke biografije povijesno ovjerenih likova i u tom smislu roman jest povijesno utemeljen. Bez obzira na opisani povijesni okvir, povijesno ovjerene likove koji su prikladni s obzirom na svoje bizarne živote kojim obilježuju prostor grada, te povijesne činjenice i izvore koji su se koristili pri njegovu ispisivanju, podređenost pojedinačnih povijesnih sekvenca fankciji u romanu se pojavljuje višestruko i može se promatrati na više razina.

1.2. Nadređenost fankcije

Upravo nadređenostima fankcije fankciji prisutnom u romanu *Bizarij* prelazi iz prostora povijesnog diskursa u diskurs književnosti imeno-

van u postmodernističkoj teoriji terminom historiografska fiksija. U tom smislu, analizirat će se dva znakovita postupka – postupak konceptualiziranja teksta te antropomorfiziranja neživih likova.

A) Konceptualiziranje teksta

Ideja i njezina važnost prvi je kriterij pri ocjenjivanju prisutnosti koncepta u određenom tekstu. Tu je potrebno podsjetiti da je svaki tekst rezultat određenog mentalnog djelovanja te da su mentalni prostori »konceptualni paketi konstruirani dok mislimo i govorimo s ciljem lokalnog razumijevanja i djelovanja« (Fauconnier i Turner, 2002: 40). Promatrano na razini umjetničkog djela, Šuvaković objašnjava da koncept podrazumijeva ideju, misaoni plan, projekt i program umjetničke ili znanstvene discipline koji se može realizirati kao knjiga, tekst, dijagram, struktura dijagrama, fotografija i dr. (Šuvaković, 2005: 308). Nadalje, Šuvaković navodi da »umjetničko djelo nije direktni ili slučajni izraz i proizvod umjetnika nego smišljen i usmjeren projekt (koncept) realizacije predmeta, situacije, događaja, teksta« (isto: 308). Sadržaj romana *Bizarij* upućuje na jasno prisutnu ideju 'veza i vezanosti' za grad izraženu kroz gramatičku vrstu riječi – veznike. Umjetnička djela – rezultati konceptualne umjetnosti – redovito se zasnivaju na teorijskoj spoznaji objekata na kojima se izgrađuju. (LeWitt, 1967, Šuvaković, 2005, Popović, 2010). Prema LeWittu, kako navodi Šuvaković, ideja, tj. koncepcija, najvažniji je aspekt djela u konceptualnoj umjetnosti, a ideje su elementi koncepta i to takve ideje pomoću kojih se izvršavaju koncepti (isto: 311).

Konceptualizacija teksta u romanu *Bizarij* ostvarena je pomoću triju temeljnih ideja. Zanimljivo je kako ih je književnica (i znanstvenica) i sama svjesna, odnosno, ona ih uvodi promišljeno, neslučajno te u uvodnoj napomeni jasno artikulira ideje pomoću kojih će se ostvariti koncept romana: »Događaji i osobe ovoga rukopisa povezane su vezama i veznicima. Rečenicama. Nezavisno ili zavisnosloženima. Sve što nije istinito pripada prostoru fantazmagorije. Fantazmagorije jednoga grada i jedne (po)vezanosti« (Horvat, 2009: 8). Prva ideja ostvarena je kroz strukturu romana koja prati gramatički kôd (vezanosti, tj. veznika), druga kroz fantazmagoričnosti kojom se Isabella von Habsburg pojavljuje u svim poglavljima, a treća kroz simetriju muških i ženskih likova. Sva tri pristupa u funkciji su globalne ideje vezanosti za grad, ali i za njegove pojedinačne pojavnosti (ljude, lokalitete, umjetnine itd.).

a) Gramatički kôd

Šuvaković kôd definira kao pokaznu povezanost primjera i pravila u komunikacijskoj poruci te kombinaciju znakova koja omogućava razumijevanje slike, skulpture, arhitekture, pjesme (isto: 301). Kôd kojim je obilježena komunikacijska poruka, tj. tekst, i koji predstavlja upravo tu pokaznu povezanost i primjere u njemu, u *Bizariju* prepoznamo kao gramatički kôd. On postaje u romanu sredstvo s pomoću kojega će ideja ostvariti koncept, a to je, kako je i sama književnica navela, povezivanje. Postoji li bolja mogućnost povezivanja priča i likova u tekstu nego služeći se upravo jezikom i pravilima slaganja rečenica koja već sama po sebi pretpostavljaju riječi koje će služiti za povezivanje? Prema tome su gramatičkom kôdu likovi u romanu, kako navodi Kos-Lajtman, »poredani u imaginarnom vezničkom nizu – od zavisnih, pogodbenih, uzročnih, preko dopusnih, načinskih, namjernih, posljedičnih, izričnih, odnosnih, do sastavnih, rastavnih, suprotnih, zaključnih, isključnih i gradacijskih odnosa...« (Kos-Lajtman, 2010a: 13). Istim su odnosima likovi obilježeni i na taj način čine ôs grada u romanu, a priče koje oblikuju u svojim osobnim povijestima, uvjetovane su upravo kôdom koji dodatno opisuje njihove životne i sudbinske povezanosti. Također se unutar samih poglavlja pojavljuju veznici i vezničke riječi sukladno gramatičkom pravilu najavljenom u naslovu poglavlja kojim povezuju priče osobne povijesti. Iako je, objašnjava Lukić, većina veznika semantički prazna pa značenje dobivaju od rečenica koje povezuju, u romanu se svaki od njih semantički puni pričom u kojoj se pojavljuje (Lukić, 2009: 350). Osim toga, veznici i vezničke riječi u poglavljima ispisivani su tako da prate kronološki slijed događaja u okviru poglavlja i samo se iščitavanjem poglavlja kao zasebne cjeline može rekonstruirati prirodna vremenska vertikalna, no to se ne odnosi na tekst u cijelosti. Naime, ne samo što stvara strukturu romana i povezuje poglavlja i priče nego je gramatički kôd nadređen vremenskom tijeku te je linearni tijek radnje marginaliziran i narušen, tj. u tom smislu ni ne postoji. To narušavanje globalne kronološke strukture romana rezultat je poretka poglavlja (i likova u njima koji pripovijedaju o određenom vremenskom razdoblju) koji ne prati prirodan tijek vremena, niti se prema rasporedu poglavlja može uspostaviti kronologija događaja. Umjesto toga odnose među poglavljima ovdje uspostavlja struktura gramatičkog kôda, tj. veznički sustav hrvatskoga jezika, zavisni i nezavisni, koji time ujedno stvara i globalnu sliku o povijesti grada Osijeka.

b) Fantazmagoričnost

Fantazmagorija, prijelazno stanje između stvarnosti i imaginarnosti nalik na san, jedan je od ključnih elemenata kojima se ostvaruje koncept povezivanja u romanu. Lik Isabelle von Habsburg tako se pomoću fantazmagorije i nekih fantastičnih elemenata (kao cjelovita pojavnost ili preko pojedinačnih dijelova, npr. zelene haljine) prikazuje glavnim likovima svih četrnaest priča te se time ostvaruje povezanost koja se više ne temelji samo na dijeljenju istoga prostora grada Osijeka. Fantazmagorijom Isabella više ne podliježe stvarnim zakonima fizike, a vremenske i prostorne granice u njezinu slučaju ne postoje. Na taj se način i omogućuje pojavljivanje u onim poglavljima koja predstavljaju vremensko razdoblje različito od onoga u kojemu ona živi te prostore kojima se nije kretala ili posjetila. Također, svojom pojavom u poglavljima Isabella postaje i osobit lajt motiv romana, a njezinu zelenu svilenu haljinu pamtit će i o njoj promišljati svi likovi. Detoni Dujmić naziva ju arhetipom žene koja pripada svim razdobljima, a zbog njezinog pojavljivanja u poglavljima poistovjećuje ju s mitom o povijesnom trajanju i izdržljivosti grada (Detoni Dujmić, 2011: 101). Fantazmagoriju koja povezuje Isabellu s ostalim likovima može se objasniti lacanovskom teorijom psihoanalize i promišljanjem fantazme kao čvora u kojemu se spajaju želja i nagon, želja i njezin imaginarni objekt, odnosno, mjesto uspostavljanja odnosa subjekta i njegova manjka (Šuvaković, 2005: 197-198). U romanu je iskazana Isabellina želja za povezivanjem s jednim gradom i njegovom poviješću, s onima koji su se kretali njezinim stopama ili onima koji će to nakon nje činiti. Šuvaković navodi da je fantazma zamisao svojstvena upravo postmodernističkoj naraciji jer se priča pripovijeda kako bi ukazala na pozadinsku scenu koja se ne vidi, odnosno pokušava dočarati proizvoljni imaginarni i simbolički red 'mogućeg svijeta' (isto: 198). Prema tome, fantazma se u *Vremenskim vezama Isabelle von Habsburg* realizira kroz fantazmagoriju, kao ideju koncepta, kroz koju se ona povezuje sa svim ostalim likovima u romanu. Isabella se zbog osjećaja nepovezanosti pokušava povezati ponajprije preko svojih fiksacija i strasti. Tako se pomoću fotografija i fotografiranjem pokušava povezati s radnicima u Bilju, sa svojom obitelji, lovom se pokušava povezivati s prirodom i životinjama, ciganskim pjesmama povezuje se s onom drugom Isabellom, divljom, nesputanom i slobodnom. No, Isabella se potpuno ostvaruje i povezuje tek pojavljivanjem

u ostalim vremenskim razdobljima i pričama u kojima prelazi u taj 'mogući' i njoj 'imaginaran' svijet nekog drugog vremena.

c) Simetrija

Simetrija se u romanu pojavljuje u više aspekata. Ponajprije, kao eksplicitan motiv, pojavljuje se u poglavljima *Namjerne veze Sulejmana Veličanstvenog* te *Odnosne veze gospođe Gosseau de Heneff* koja su motivski povezana ispisanom Simetrijom na pergameni, primarnom fiksacijom likova tih poglavlja. Osim te eksplicitne pojave simetrije na tematsko-motivskom planu, pojavljuje se i simetrija na strukturno-tvorbenoj razini. Franković napominje kako simetriju čini trojna struktura romana: *I dio. – Zavisne veze, II. dio – Nezavisne veze* te *Kazalo likova* (Franković, 2010). Franković navodi i razinu ustroja poglavlja prema kojoj postoji sedam muških te sedam ženskih likova, a na okupu ih drži antropomorfizirani lik kuće Lekićâ (isto). No, simetrija kao ideja kojoj teži tekst (a teže joj i pojedini likovi) pronalazi se samo na toj razini strukturiranja romana, tj. u gramatičkim odnosima koji povezuju i naslovljuju poglavlja. Tako se, zbrojimo li sve ženske i sve muške likove naslovljene u poglavlju i sve muške, doista dobiva simetrija broja četrnaest – broj sedam. U naslovljenim poglavljima pronalazimo sedam ženskih likova – Isabellu von Habsburg, plesačicu Sulejmanu, Adelu Deszanthy, gospođu Gosseau de Heneff, Mariju Pejačević, Paulinu Hermann te sestrčinu princa Eugena od Savoje i Pijemonta, te sedam muških – Ivana Koroga, Antuna Berharda, Adolfa Waldingera, Sulejmana Veličanstvenog, cara Konstanca II., Nikolu Zrinskog, Vladimira Lendića Ranka. No, iščita li se svako poglavlje zasebno, uviđa se da glavni likovi, osim grada Osijeka, nisu uvijek i oni koji su najavljeni u naslovu poglavlja. Osim toga, težnja za uspostavljanjem simetrije na razini pripovjednih glasova težnja je i za uspostavljanjem 'rodovske uravnoteženosti', očito s nakonom dokumentiranja biografija žena kao povijesno neemancipiranih osobnosti tijekom većine obuhvaćenih stoljeća. Zbog svega toga, ponajprije zbog izmjena pripovjednog stajališta, na razini pripovjedača dolazi do narušavanja simetrije.

B) Antropomorfiziranje neživih likova

Jedan od načina konceptualiziranja teksta i ostvarivanja koncepta povezanosti u romanu ostvaren je pomoću ideje antropomorfiziranja neživih likova. U *Suprotnim vezama kuće Lekićâ* dolazi do antropomorfizacije stare tvrđavske kuće koja, vjerojatno kako bi se održala

struktura teksta i simetrija među poglavljima, postaje i sama pripovjedač. Osim što su poglavlja strukturirana i nízana prema vezničkom sustavu, postoji i simetrija koju ona prate, a dotiče se najavljivanih likova iz čije vizure će se pripovijedati ili o kojima će biti pripovijedano. Oni su simetrično poredani kroz petnaest poglavlja, a naslovljavanjima poglavlja naznačava se da ih je sedam muških te sedam ženskih. Kako se ne bi narušila već naznačena simetrija u romanu, jedna je priča ispričovijedana iz perspektive kuće Lekićâ, prezentirajući sudbinu Ilije Lekića te povijest njegove tvrđavske kuće.

Kod antropomorfizacije, međutim, trebaju se razlikovati dvije razine u romanu: ona koja se odnosi na pripovjedače, primjerice, situaciju gdje kuća Lekićâ dobiva pravo glasa, i ona koja se odnosi na glavni lik romana *Bizarij*, a to je grad Osijek. Povijest Osijeka pratimo kroz osobne povijesti likova. Premda se o njemu ne govori kao o glavnom liku, važnost njegove priče stoji ispred i u pozadini svih likova. Upravo Osijek i jest razlog zbog kojega oni dobivaju pravo pripovijedanja, a ujedno duboko motivira njihova djelovanja koja osobne ispovijesti na taj način upisuju u povijest grada te su podređene funkciji pripovijedanja o gradu-liku. To rasvjetljuje i Solarov navod o liku koji je i »subjekt pripovjednih iskaza, ali i njihov objekt, pa mu se mogu pridati neki atributi kako u strogo gramatičkom, tako i u širem, logičkom smislu, što znači da ga se može određivati i prema djelokrugu radnje, kao nositelja temeljnih funkcija, kao što je to slučaj u nekim naratološkim teorijama« (Solar, 2011: 277). Promatran s toga stajališta, a posredovanjem veznika i rečeničnih odnosa kao gramatičkog kodiranja teksta, *Bizarij* postaje svojevrsnim tumačem književničinih autobiografskih 'vezanosti za grad', bilo u osobnim povezanostima, preko Vladimira Lendića Ranka,² bilo u poznavanju povezanosti bizarnih osobnosti koje su živjele u Osijeku i kroz Osijek.

² Vidjeti *Pismo u pismu* (suaustorstvo s Irenom Vrkljan) u kojemu književnica u jednom od pisama spominje ujaka Vladimira Lenića Ranka: „Sada ga, mog ujaka, brata, oca i učitelja, njega, mog Ranka, nastojim živjeti i dalje kroz poduku“ (Horvat, 2008: 62). Također, vidjeti Horvatičin udžbenik *Statistika pomoću SPSS/PC+* u kojemu stoji posveta:

»Sjećanje na dragog ujaka Vladimira Lendića Lembu

Bila bih sretna kada bih Ti
ovu knjigu mogla pokloniti.

U nemogućnosti,
Tebi je posvećujem« (Horvat, 1995: III).

2. Povijesna dokumentiranost kroz recikliranje

Recikliranjem Šuvaković naziva »konceptualne i medijske postupke u umjetnosti, kojima se potrošeni, odbačeni, poništeni, neupotrebljivi, itd. artefakti, prostori, institucije, značenja ili vrijednosti kulture obnavljaju i izlažu u kontekstu suvremene umjetnosti« (Šuvaković, 2005: 540). Navedeno označava taktikom »ponašanja i djelovanja umjetnika kao kulturnog radnika koji ponovo obrađuje artefakte kulture pretraživanjem arhiva, depoe ili otpada« (isto: 540). Upravo tim terminom, *kulturnim radnikom*, možemo determinirati i književnicu Horvat koja upisuje dokumentirane činjenice o Osijeku u svoj roman. Sukladno postmodernističkom odnosu prema tekstu, *Bizarij* je zapravo, kako to Lukić navodi, (novo)povijesni roman hibridnog karaktera u kojemu se upotpunjuju beletristički i znanstveni stil: »*Bizarij* je zapravo zbirka brojnih sekundarnih žanrova: povijesnih dokumenata, priča, predaja, književnih tekstova, slikarskih platnâ, stihova, matematičkih formula, glazbenih ljestvica, recepata, pisama, dnevnika, epitafa« (Lukić, 2009: 347).

Povijesna dokumentiranost kroz recikliranje analizira funkciju navođenja povijesno ovjerenih istina kao datuma, rekonstruiranje događaja preko fotografija i slika, rekonstruiranje događaja preko pisama i dnevnikačkih zapisa te druge postupke povijesnog dokumentiranja.

2.1. Funkcija navođenja povijesno ovjerenih istina kao datuma

Hutcheon navodi kako LaCapra promišlja povijesne dokumente kroz perspektivu svoje kognitivno odgovorne historiografije³ te objašnjava kako isti postaju tekstovi koji dopunjuju ili prerađuju 'stvarnost', a ne samo puki izvori koji otkrivaju činjenice o 'stvarnosti' (Hutcheon, 1988: 100). Jedna od funkcija povijesnih dokumenata (u kojima se veliku važnost pridaje upravo datumima pojedinih događaja), povijesno ovjerenih istina, obilježenih najčešće linearnim historiografskim pripovijedanjem, preciznošću i točnošću, romanu je upravo fiksirana kroz navođenje datuma događaja koji su se pokazali kao bitni za pojedini lik, tj. za priču i povijest grada u cjelini. Upravo datumi su ti koji su pogodni za modeliranje i njihovo novo interpretiranje kroz pripovijedanje u romanu. Kroz takve se postupke može primijetiti

³ Pojam koji navodi LaCapra: *cognitively responsible historiography*

postmodernistički proces narativnog recikliranja, tj. ponovnog ispisivanja onoga što je manje poznato, ali zapisano. Lukić zaključuje da time književnica ne prepušta sudbinu likova slučaju, nego ih potkrjepljuje izvanjskim autoritetom (historiografskim činjenicama) koji preuzima brojka »ona koja je u matičnim knjigama upisana u godini rođenja i smrti, ona koja u ratničkim knjigama bilježi sat, dan, mjesec i godinu bitke, ona na kojoj se tinta razlila kada je u nekom privatnom dnevniku bilježila gubitak ljubavi, imanja, novca... kojom su svođeni računi u dućanu jedne kuće u Tvrđi koja nije mogla a ne ispričati svoju priču, ona u koju su upisane Mjesečeve mijene, kišni dani, plodne godine, gradnje mostova, parobroda, džamija, crkava, ulica, spomenika, parkova, kojom su potpisivani tek završni štafelaji u kojima njihovo vrijeme neće vidjeti ono što je vidjeti trebalo...« (Lukić, 2009: 347-348). Takvi navodi nemaju samo funkciju prikazivanja historiografske činjenice u tekstu nego i otvaraju mjesto za fiksijski dio pripovijedanja.

Primjer jednog takvog datuma, onoga koji se ističe kao najvažniji za povijest grada, zasigurno je proglašenja Osijeka slobodnim i kraljevskim gradom 28. kolovoza 1809. koje je obavio kraljevski izaslanik, virovitički veliki župan Mailath (Sršan, 2009: 30). Taj događaj ne pronalazi se samo u uvodnoj napomeni već i u razradi romana, točnije, fiksiran kao jedan od datuma koji je kao pripovjedačica zabilježila Marija Pejačević u svojoj priči – *Sastavnim vezama Marije Pejačević*. Ono što je paradoksalno u sudbinskim sastavnim vezama Marije Pejačević njezina je dugo željena sloboda od koje odustaje zbog niza tragedija koje joj obilježuju sudbinu zbog čega ona datum, bitan za osječku povijest – proglašenje grada slobodnim – ne osjeća na isti način i ne dijeli njegovu sudbinu. Na taj je dan, naime, ona zaželjela da ju vrijeme čuje, ali ono je »umjesto sporije, postajalo sve brže« (Horvat, 2009: 210).

2.2. Rekonstruiranje događaja preko fotografija i slika

Kao i u ostalim Horvatičinim djelima, *Bizarij* također posjeduje neku vrstu likovnog sloja. Upravo je konceptualna umjetnost započela prakticiranje interdisciplinarnog te višemedijskog pristupa pa je u svezi s tim propitivala upravo odnose riječi i slike te ideje i njezinog vizualnog ostvarivanja. Preko likovnog sloja koji čine slike i fotografije omogućeno je događaje rekonstruirati ili izravnim uvidom u

fotografiju/sliku ili njihovim opisivanjem. Takav način pričanja priče omogućuje paralelno donošenje faktografskog podatka, fotografije ili portreta te upućuje na njihovo bilježenje ili slikanje. Isto donošenje omogućilo je i oblikovanje fikcijske priče koja će u poglavlju povezati povijesno ovjerene događaje te obuhvaćanje fikcijske priče u jednu cjelinu. Likovni sloj može se objasniti i povezanošću likova s novijim povijesnim razdobljima i životom u dobu u kojemu je fotografija postojala kao medij.

Najbolji primjer rekonstrukcije događaja preko fotografije pronalazi se u *Vremenskim vezama Isabelle von Habsburg* jer je hobi i velika strast Isabelle bilo fotografiranje. Franković navodi kako fotografija kao vizualni model predstavlja ljude, prirodu i izgrađen okoliša te njome, na neki način, Isabella pokušava zaustaviti vrijeme (Franković, 2010). No, ne samo da je svojim fotografiranjem zabilježila vrijeme nego pomoću svoje fotografije, koja postaje dio teksta, Isabella 'dobi-va moć' fantazmagoričnog pojavljivanja u nekim drugim vremenskim razdobljima. Uvidom u *Ein Photoalbum aus dem Hause Habsburg* (Heiszler, Szakács, Vörös, 1989) u cijelosti je moguće rekonstruirati ne samo ključne događaje iz života Isabele von Habsburg već i njezin cjeloviti lik u *Bizariju*. Vrlo je bitna fotografija na kojoj je prikazana »nadvojvotkinja Isabella s ustrijeljenim jelenom« (Horvat, 2009: 19), jer upravo ona bilježi trenutak Isabellina lova na jelena koji će se poslije javljati kao dio fantazmagoričnog sna ili jave. Isabella fantazmagoričnim pojavljivanjima u poglavljima postaje »most kojim je vrijeme premošteno« (isto: 53).

Sličan 'rascjep' s pomoću kojega je moguće (re)konstruirati priču pronalazi se i u *Sastavnim vezama Marije Pejačević* i *Načinskim vezama Adolfa Waldingera*. U svojim sastavnim vezama Marija Pejačević nakon udaje te dolaska u dom svojega muža postaje neutješna zbog portreta dviju bivših žena Veselog Baruna. Ti portreti postaju njezine svakodnevne fiksacije, a time i uklopljeni u tekst, koje joj priječe povezivanje sa suprugom te pomirenje s činjenicom da je ona Treća.

U *načinskim vezama Adolfa Waldingera* likovni sloj pokazatelj je Waldingerova umjetničkog rada te već samim time što je slikar, njegova djela postaju dijelovi teksta koji će omogućiti pripovijedanje u poglavlju.

2.3. Rekonstruiranje događaja preko pisama i dnevnčkih zapisa

Prema Solarovoj definiciji epistola je »književna vrsta određena oblikom i stvarnom ili fiktivnom funkcijom pisma« (Solar, 2011: 138). Ta vrsta citatnosti zamjećuje se već na samom početku romana, u pismu Vladimira Lendića Ranka upućenom *Poštovanom gospodinu Godotu*, svojevrsnom drugom predgovoru romana (Lukić, 2009: 351). U *Bizariju* se kroz više poglavlja epistolarni diskurs prožimlje s pripovjednim tekstom, a najčešće se pojavljuje u službi 'popunjavanja' dokumentarističkih praznina određenog lika. Taj hibridni žanr u roman je ukomponiran u *Načinskim vezama Adolfa Waldingera*, u kojemu Waldinger piše pismo prijatelju Seelosu o Osijeku te u *Odnosnim vezama gospođe Gosseau de Heneff*, u kojima gospođa Gosseau de Heneff čita zabilješke nalik dnevničkom zapisu supruga Maksimilijana Gosseau de Heneffa.

Kao određeni esejističko-kronikalan diskurs unutar romana učestalo se javlja *Osječki dnevnik Sebastijana Karla Redlsteina* (Sršan, 1997) čiji zapisi postaju integralni dio više poglavlja u romanu (u *Sastavnim vezama Marije Pejačević*, *Uzročnim vezama Antuna Berharda*, *Suprotnim vezama kuće Lekića* te *Gradacijskim vezama Vladimira Lendića Ranka*). Također, dnevnički su zapisi Karla Redlsteina postali i dijelom biografije Antuna Berharda u *Kazalu likova*, leksikonskom poglavlju na kraju knjige.

2.4. Druge povijesne ovjere

Budući da povijesni romana teži prikazivanju određenog vremenskog razdoblja pokušavajući što vjerodostojnije prenijeti duh, običaje i društvene uvjete tog razdoblja (Kuiper, 2012: 33), i *Bizarij* koristi mnoge podatke koji historiografski ovjeravaju razdoblja pojedinih povijesnih sekvenci. Kos-Lajtman navodi da »iako je većina činjenica i likova povijesno ovjerena, tamo gdje je historiografski diskurs obilježen rascjepima, autorica ga puni novim konstruktima« (Kos-Lajtman, 2010a: 13). Pod takvim konstruktima Kos-Lajtman navodi običaje i tradiciju, poput recepata i ljekarija koji su se prenosili s koljena na koljeno, predaju, vjerovanja i praznovjerja (isto: 13). Uz navedene konstrukte koji su na granici ovjerenog i imaginarnog, u roman su ukomponirani i faktografski podatci poput statističkih evidencija koje

govore o broju naseljenih obitelji, planiranje proslave u povodu proglašenja grada slobodnim i kraljevskim, o obrtničkim i drugim zanimanjima Osječana u pojedinom povijesnim razdobljima, otvaranju i zatvaranje obrta i trgovina te nazivima za stanovnike triju osječkih cjelina. U romanu se pronalaze i matematički dokazi simetrije brojeva – kojoj teži struktura romana i raspodjela naslovnih likova – te tehnike množenja poput one iz razdoblja rimske Murse. Osim tih i sličnih podataka, *Kazalo likova* najbolji je pokazatelj povijesne ovjere događaja i likova romana.

Množina povijesnih ovjera prisutnih u romanu *Bizarij* može se ilustrirati usporedbom dijelova teksta s povijesnim izvorima koje je autorica nedvojbeno poznavala. Ponajprije, promotre li se statistički podaci o broju stanovništva te broju kuća ili prihodu osječke mostarine navedeni u poglavlju *Dopusnih veza plesačice Sulejmane*, doznaje se da turski Osijek broji »ukupno 345 kuća, 319 muslimanskih i 26 kršćanskih« (Horvat, 2009: 123). U istom poglavlju plesačica Sulejmana kazuje i podatak o iznosu godišnje mostarine koja iznosi »približno tisuću dukata ili 50.000 akča« (isto: 123). Ti podatci korespondiraju te se pojavljuju u povijesnoj studiji Ive Mažurana *Srednjovjekovni i turski Osijek* (1994) koja je očito poslužila kao izvor mnogih povijesnih činjenica i dokumenata u poglavljima koji prikazuju povijesne sekvence Osijeka prije i za vrijeme Turaka (*Pogodbene veze Ivana Koroga, Namjerne veze Sulejmana Veličanstvenog, Izrične veze cara Konstancija II., Isključne veze Nikole Zrinskog*).

Duh i običaj vremena u *Sastavnim vezama Marije Pejačević* pokazuju se i kroz plan i program proslave proglašenja grada Osijeka slobodnim i kraljevskim gradom. Za njegova ustoličenja, navodi Sršan, »planirano je održavanje mise, sjednice, ručaka, pečen vol za sve u Gradskom vrtu, bal, iluminacija magistrata s natpisom, osvjetljenje građanskih kuća i drugo« (Sršan, 2009: 30). Ti su podatci kao dio ispovijesti Marije Pejačević upisani u romaneskni tekst te vjerno i detaljno prikazuju upravo duh vremena s početka 19. stoljeća: »Ni proglašenje Osijeka slobodnim kraljevskim gradom, ni naše mjesto u svečanoj loži, misa, ručak, pečeni vol za sve u Gradskom vrtu, bal, iluminacija magistrata s natpisom, osvjetljenje građanskih kuća... nisu mi trebali, nisam ih željela« (Horvat, 2009: 210).

Odnosne veze gospođe Gosseau de Heneff donose još jedan stari običaj – dužnost *noćobdija*. Mažuran u svojoj studiji u monografiji *Od turskog do suvremenog Osijeka* (1996), koja je poslužila kao izvor

dokumenata za poglavlja koja govore o povijesti Osijeka nakon Turaka pa sve do danas (*Vremenske veze Isabelle von Habsburg, Uzročne veze Antuna Berharda, Načinske veze Adolfa Waldingera, Posljedične veze Adele Deszanthi, Sastavne veze Marije Pejačević, Rastavne veze Pauline Hermann, Suprotne veze kuće Lekića, Gradačijske veze Vladimira Lendića Ranka*), napominje, kada govori o načinu i djelovanju rada gradskih institucija te dužnostima i pravima građana u Statutu iz 1698., da »Gradsko vijeće treba postaviti nekoliko noćobdija koji će ne samo noću na određenom mjestu izvikivati sate te ići od kuće do kuće i paziti nema li vatre i danju, ako naiđe oluja, paziti na vatru i opominjati građane« (Mažuran, 1996: 13). Taj je običaj ukomponiran u poglavlje u kojem gospođa Gosseau de Heneff pripovijeda o svojem životu u Tvrđi i privikavanju na noćna izvikivanja noćobdija: »Kako noću, kada bi me budila uzvikivanja noćobdija, stražara koji su u pravilnim razmacima obilazili ulice uzvikujući sate i nadzirući ima li vatre koja bi prerasla u požare...« (Horvat, 2009: 176).

Mnogi su primjeri korištenja sličnih dokumenata, od čega je najviše toga koncentrirano u posljednjem dijelu romana – *Kazalu likova* koji donosi ne samo kratke biografije i fotografije osobnosti koje su poslužile za oblikovanje likova u *Bizariju* nego i poglavlje *Stari nazivi nekih osječkih ulica* te *Tumač. Kazalo likova* potvrđuje sve povijesno dokumentirane činjenice preuzete iz povijesnih izvora koje su ugrađene u romaneskno štivo i vjerni su pokazatelji povijesti jednoga grada.

3. Rasprava o recikliranoj marginalnoj povijesti Osijeka

Jedna od postmodernističkih metoda oblikovanja književnog teksta svakako je i recikliranje kojim je prožet cijeli roman *Bizarij*. U romanu se preispisuje manje poznata osječka povijest, od one najranije, andizetske i antičke, o kojoj progovara glas rimskog cara Konstancija II, do ranih devedesetih godina dvadesetog stoljeća prikazanih iz vizure Vladimira Lendića Ranka.

Bizarij je sastavljen od petnaest priča u kojima su likovi međusobno povezani Osijekom kao svojevrsnom ôsi – središtem njihovih životnih usmjerenosti. Upravo izborom bizarnih osobnosti koje su smještene u prostor grada Osijeka omogućava se vizura novog pristupa u konceptualizaciji novopovijesnog romana. Novi način komuniciranja s čitateljem *Bizarij* ostvaruje već strukturalnom igrom gramatičkog kôda u

kojemu se fragmenti romana međusobno spajaju vizijama Isabelle von Habsburg koje postaju provodne niti, na razmeđu fantazije i stvarnosti, prisutne u svijesti ili snovima svih likova.

Unatoč svojoj marginalnoj ulozi te povijesno neatraktivne osobnosti književnim su recikliranjem omogućile donošenje brojnih dokumentarističkih elementa u roman: datume, pisma, statističke podatke, slike, fotografije i biografije likova. Uz povijesno neatraktivne likove, književnica pravo pripovijedanja daje kući koja se antropomorfizira, odnosno, samome gradu Osijeku – specifičnom glavnom liku romana *Bizarij*.

Bez obzira na realno i imaginarno, *Bizarij* kao skup priča, osobnih povijesti likova, postmodernističkim recikliranjem postaje jedinstvenom književnom povijesti grada Osijeka koja je ispričana kroz povijesnu vertikalu počevši od rimske Murse do dvadesetostoljetnog Osijeka. S obzirom na sve izloženo *Bizarij* se s pravom može nazvati književnim dokumentarijem osječke povijesti.

Literatura

1. Biti, Vladimir. 2000. *Strano tijelo pripovijesti: etičko-politička granica identiteta*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb
2. Biti, Vladimir. 2000. *Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije*, Matica hrvatska, Zagreb
3. Brlenić-Vujić, Branka. 2004. *Orfejeva oporuka: od moderne do postmoderne*, Matica hrvatska Ogranak Osijek, Osijek
4. Detoni Dujmić, Dunja. 2011. *Lijepi prostori: hrvatske prozaistice od 1949. do 2010.*, Naklada Ljevak, Zagreb
5. Firingier, Kamilo. 2005. *Dr. Kamilo Firingier: arhivist i povjesničar*, Muzej Slavonije/Državni arhiv, Osijek
6. Franković, Sanja. 2010. »Ulice kao rečenice, grad Osijek kao tekst«, rad u rukopisu, održan na međunarodnoj konferenciji Filološka istraživanja danas – Jezik, književnost, kultura, Beograd, 26. i 27. studenoga 2010.
7. Fauconnier, Gilles/Turner, Mark. 2002. *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*, Basic Books, New York
8. Heszler, Vilmos/Szakács, Margit/Vörös. Károly. 1989. *Ein Photoalbum aus dem Hause Habsburg*, Corvina, Budapest
9. Hutcheon, Linda. 1988. *A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction*, Routledge, London/New York

10. Hutcheon, Linda. 1989. »*Historiographic Metafiction Parody and the Intertextuality of History*« u: O'Donnell, Patrick/Davis, Robert Con. *Intertextuality and Contemporary American Fiction*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, str. 3-32.
11. Horvat, Jasna. 1995. *Statistika pomoću SPSS/PC+*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku/Ekonomska fakultet u Osijeku, Osijek
12. Horvat, Jasna. 2009. *Bizarij*, Naklada Ljevak, Zagreb
13. Horvat, Rudolf. 1936. *Slavonija: povijesne rasprave, crtice i bilješke, knjiga I.*, Tipografija, Zagreb
14. Kos-Lajtman, Andrijana. 2010a. »*Fantazmagorija (po)vezanosti*«, Vijenac, 2010 (18), str. 13.
15. Kos-Lajtman, Andrijana. 2010b. »*Tekstualni kozmogrami Jasne Horvat*«, Kolo: časopis Matice hrvatske, 2010 (20), str. 225-232.
16. Kuiper, Kathleen. 2012. *Prose: literary terms and concepts*, Britannica Educational Publishing/ Rosen Educational Services, New York
17. Lukić, Milica. 2009. »*Osijek kao ŌS*« u: Horvat, Jasna. *Bizarij*, Naklada Ljevak, Zagreb, str. 345-352.
18. Mažuran, Ive. 1994. *Srednjovjekovni i turski Osijek*, Zavod za znanstveni rad HAZU-a u Osijeku/Gradska poglavarstvo Osijek/Školska knjiga d.d. Zagreb, Osijek
19. Mažuran, Ive. 1996. »*Osijek prvih godina nakon Osmanske vladavine*« u: *Od turskog do suvremenog Osijeka*, Zavod za znanstveni rad HAZU-a u Osijeku/Gradska poglavarstvo Osijek/Školska knjiga d.d. Zagreb, Osijek
20. Peternai, Kristina. 2005. *Učinci književnosti. Performativna koncepcija pripovjednog teksta*, Disput, Zagreb
21. Popović, Tanja. 2010. *Rečnik književnih termina*, Logos Art/Edicija, Beograd
22. Solar, Milivoj. 2011. *Književni leksikon: pisci, djela, pojmovi*, Matica hrvatska, Zagreb
23. Sršan, Stjepan. 1997. *Osječki dnevnik Sebastijana Karla Redlsteina: 1804.-1832.*, Državni arhiv, Osijek
24. Sršan, Stjepan. 2009. *Slobodni i kraljevski grad Osijek 1809.*, Državni arhiv u Osijeku, Osijek
25. Šuvaković, Miško. 2005. *Pojmovnik suvremene umjetnosti*, Horetzky/Ghent: Vlees & Beton, Zagreb
26. Vrkljan, Irena/Horvat, Jasna. 2008. *Pismo u pismu*, Naklada Ljevak, Zagreb

Mrežna mjesta

1. LeWitt, Sol. 1967. *Paragraphs on Conceptual Art*, www.ddooss.org/articulos/idiomas/Sol_Lewitt.htm (datum posjeta 5. ožujka 2012.)

Summary

Recycling the Faction Through Fiction: Osijek in *Bizarij*

In this work, the novel *Bizarij* is being analysed – one more in the line of contemporary historiographic novels by Croatian author Jasna Horvat. This novel flashes a new light on the apparition of the city of Osijek in literary texts. It also provides the readers with a new perspective on the city, its citizens, visitors and passers-by. Playful mind of Isabella von Habsburg intertwines fiction and reality and therefore, with its one of a kind phantasmagoria, connects other stories/characters. Storytellers of each of other fourteen stories describe the city from the perspective of their own bizzarity. The history of the city is being revealed through the voices of those storytellers who are, either in sense of their life stories or storytelling style, bizzare enough to get the right to tell their story. Depicting the less known facts about the city and using postmodernist strategies, Jasna Horvat recycles the history of the city of Osijek. The novel *Bizarij* is an example of hybrid text, which, when it comes to creating the main events, combines phantasmagoria and hystorical documents (hystorical sources, dates and information). Using the elements of faction being formed through fiction, the author successfully recycled two thousand years old history of Osijek. Grammatical code of conceptual construction of the novel, demistifies, in its own special way, two histories – the town history and personal history of each of the main characters of the novel. Considering it, it can be said that *Bizarij* is a documentary novel based on connectedness with the main character (the city) and phantasmagorical literarisation of historical events.

Key words: *Bizarij*, Jasna Horvat, postmodernist novel, historiographical fiction, recycling of history

TAMARA DAMJANOVIĆ, MAG. PHILOL. CROAT.

Poslijediplomski doktorski studij
Filozofskoga fakulteta u Zagrebu

UDK 821.163.42.09 Andrić, I.-1

Lirski subjekt u prostoru Andrićeva pjesništva

U radu koji slijedi ukratko će se opisati elementarne odlike pjesništva Ive Andrića. U njegovu je književnom opusu lirika bila svojevrsna priprema za prozna djela koja je pisao tek kasnije. Fokus će u radu biti stavljen na lirski subjekt, ali i stanja te raspoloženja kojima su protkani Andrićevi stihovi, kao i pjesnički tekstovi u prozi.

Ključne riječi: Ivo Andrić, lirika, egzistencija, lirski subjekt, stanje, motiv

Lirika Ive Andrića predstavlja nemjerljivo manji dio njegova književnog stvaralaštva u odnosu na prozna djela koja je ostavio iza sebe. Ipak, čitatelju koji mu se iole posvetio bit će jasno da postoji niz sličnosti koji se mogu prepoznati kao konzistentnost njegova autorskog pečata, a koje su se skrile kako u prozne redove, tako i u stihove. Njegove su dvije zbirke *Ex Ponto* i *Nemiri* u cijelosti objavljene u najranijoj (spisateljskoj) dobi (*Ex Ponto* 1919., *Nemiri* 1920.), a novo je izdanje izašlo tek posthumno 1975. godine. Tim zbirkama prethodili su Andrićevi rani pjesnički tekstovi u *Bosanskoj vili* 1911., a potom i u drugim časopisima, kao i oni s uvrštenom autorovom biografijom u *Hrvatskoj mladoj lirici* 1914. godine u izdanju Društva hrvatskih književnika (knjiga 32.) s uvodom Ljube Wiesnera. Sam je Andrić svoje lirsko stvaralaštvo smatrao marginalnim, tek svojevrsnom mladenačkom pripremom, ispipavanjem terena za prozaika u kojeg je kasnije izrastao, a ni kritika nije bila blagonaklona prema njegovim prvim književnim pokušajima: